

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De civielrechtelijke afwikkeling van massaschade in 2050

Bredenoord-Spoek, M.G.; Kluwen, T.D.A.

Citation

Bredenoord-Spoek, M. G., & Kluwen, T. D. A. (2025). De civielrechtelijke afwikkeling van massaschade in 2050. *Maandblad Voor Vermogensrecht*, 35(7-8), 230-236.
doi:10.5553/MvV/157457672025035007004

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4285747>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De civielrechtelijke afwikkeling van massaschade in 2050

*Mr. M.G. Bredenoord-Spoek en mr. T.D.A. Kluwen**

1 Inleiding

In het jaar 27 werd in het amfiteater van Fidenae, net buiten Rome, een gladiatorenvoorstelling georganiseerd. Tienduizenden geïnteresseerden kwamen op het spektakel af. Het theater was volgens Tacitus echter gebouwd zonder solide fundering. Het gewicht van de luid joelende toeschouwers werd de houten constructie daarom al snel te veel. Het stadion stortte in en meer dan 20.000 mensen kwamen om het leven.¹ Deze tragedie laat zien dat massaschade geen nieuw fenomeen is. Het verschijnsel is zo oud als de weg naar – of beter gezegd: een amfiteater bij – Rome. Gelukkig vinden dit soort rampen tegenwoordig minder vaak plaats. De kans op massaschade is door de eeuwen heen echter alleen maar groter geworden. Door ontwikkelingen zoals urbanisering, globalisering, europeanisering, digitalisering, en een overheid die steeds meer taken naar zich toe trekt, verhouden personen zich steeds vaker in dezelfde of een vergelijkbare verhouding ten opzichte van één of een beperkt aantal anderen.² Als in zulke verhoudingen schade ontstaat, kan al snel sprake zijn van een grote groep personen die door dezelfde oorzaak schade lijdt. Wij verwachten dat de genoemde ontwikkelingen zich met horten en stoten zullen voortzetten. Ook in 2050 zal er daarom massaschade zijn. Daarover zal weinig discussie bestaan. In deze bijdrage zetten wij daarom onze gedachten uiteen over de toekomst van de *afwikkeling van massaschade*.

Wij beperken ons tot civielrechtelijke routes om massaschade af te wikkelen. Anders dan als wetgever of schadeveroorzaker speelt de overheid door middel van verschillende soorten compensatieregelingen regelmatig een rol in de afwikkeling van

massaschade.³ Op die rol gaan wij niet in. Wij wagen ons niet aan een voorspelling over de opstelling van de overheid op dit punt in 2050, omdat het al moeilijk genoeg is om te voorspellen wat de overheid volgende maand doet. Ten aanzien van de civielrechtelijke afwikkeling van massaschade durven wij wel een voorspelling te doen. Wij verwachten dat er twee ontwikkelingen zijn die in 2050 centraal zullen staan. Ten eerste voorzien wij een verdere europeanisering van de afwikkeling van massaschade, met wie weet een *European Union Representative Actions Court*. Ten tweede rekenen wij op een grotere rol voor *Alternative Dispute Resolution* (ADR), mogelijk met gebruik van AI.

Hieronder werken wij deze voorspellingen kort uit. Daarbij maken wij regelmatig een vergelijking met de massaschadepraktijk in de Verenigde Staten (VS). Een vergelijking met de VS kan interessant zijn, omdat de civielrechtelijke afwikkeling van massaschade daar verder is ontwikkeld dan in Nederland. In de Nederlandse parlementaire geschiedenis bij massaschade-instrumenten⁴ en in rechtsgeleerde literatuur wordt dan ook regelmatig naar de VS verwezen.⁵ Bovendien waaien Amerikaanse ontwikkelingen vaak over naar Nederland. Een blik op de VS zou dus zomaar een blik in de toekomst kunnen zijn. Aan de andere kant wordt de (rechts)praktijk in de VS soms juist als schrikbeeld gezien en raken de VS wellicht (ook) op dit vlak hun voortrekkersrol kwijt. Hoe dan ook worden de VS vaak als ijkpunt gebruikt.⁶

* Mr. M.G. Bredenoord-Spoek is advocaat/partner bij De Brauw Blackstone Westbroek, bestuurslid van de Vereniging voor Massaschade en Collectieve Actie (VEMCA) en redacteur van dit tijdschrift. Mr. T.D.A. Kluwen is advocaat/juridisch adviseur bij De Brauw Blackstone Westbroek en buitenpromovendus aan de Universiteit Leiden, waar hij onderzoek doet naar de collectieve schadevergoedingsactie.

1 Publius Cornelius Tacitus, *Annales*, Boek 4, nr. 62; Gaius Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum*, Tiberius, nr. 40.

2 Zie o.a. N. Frenk, *Kollektieve akties in het privaatrecht* (diss. Utrecht; Recht en Praktijk nr. 81), Deventer: Kluwer 1994, p. 1-2; Asser/Sieburgh 6-IV 2023/155.

3 Denk o.a. aan regelingen voor slachtoffers van beroepsziekten, de Bijlmerdijk, de Vuurwerkramp in Enschede en zorgpersoneel met long covid. Zie voor een overzicht van regelingen C. Ruppert, *Regelingen voor collectieve schade: geef slachtoffers erkenning en genoegdoening*, Den Haag: Boom 2025. Zie ook R.J.B. Schutgens, *Afhandeling van schade via schaderegelingen*, in: I. Giesen, E.R. de Jong & R.J.B. Schutgens, *De spankracht van de civiele rechter* (Preadviezen Vereniging voor Burgerlijk Recht 2022), Zutphen: Paris 2022, p. 81-144; M.K.G. Tjepkema e.a., *Grenzen aan de compensatiemaatschappij* (Preadviezen VAR Vereniging voor Bestuursrecht), Den Haag: Boom 2025; concl. A-G T. Hartlief 7 maart 2025, ECLI:NL:PHR:2025:286, nrs. 3.19-3.24.

4 Zie o.a. Kamerstukken II 2003/04, 29414, nr. 3, p. 4-6 en 9; Kamerstukken II 2016/17, 34608, nr. 3, p. 3, 9, 12, 16, 31 en 39 (MvT).

5 Zie bijv. I.N. Tzankova, *Toegang tot het recht bij massaschade* (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 2007; I. Tillema, *Wie het kleine eert, is in de aap gelogerd?*, AA 2019, afl. 4, p. 265-275; P. Wissink, *De preliminaire ontvankelijkheidsbeslissing onder de WAMCA: hoe 'inhoudelijk' mag de voorfase zijn?*, TCR 2021, afl. 1, p. 1-14.

6 L. Rosenthal, *Mass Torts and Mass Claims Litigation*, Next Gen?, *Mass Claims Journal* 2023, afl. 2, p. 65-66.

2 De europeanisering van massaschade en de afwikkeling daarvan: op naar een EU Representative Actions Court?

Het Unierecht speelt een grote rol in de civielrechtelijke afwikkeling van massaschade. Materieel gezien verschaft het Unierecht, of nationaal recht met Unierechtelijke oorsprong, regelmatig normen waarop eisers in massaschadezaken een beroep doen. De (uittreksels van) dagvaarding in het centraal register voor collectieve vorderingen bevatten talloze verwijzingen naar Unierechtelijke instrumenten zoals de AVG,⁷ de Richtlijn oneerlijke bedingen⁸ en de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken.⁹ Ook de DSA¹⁰ en de DMA¹¹ komen inmiddels aan bod. In meer procedureel opzicht heeft Brussel de afhandeling van massaschade door de civiele rechter in de lidstaten een impuls gegeven. Van de Inbreukrichtlijn 1998¹² via de Inbreukrichtlijn 2009¹³ tot de Richtlijn representatieve vorderingen (RRV) van 2020¹⁴ verplicht het Unierecht de lidstaten om te voorzien in een mechanisme voor de collectieve afwikkeling van massaschade geleden door consumenten. Daarnaast worden de bevoegde rechter en het toepasselijk recht in massaschade-procedures vaak bepaald aan de hand van het Unierecht.

Wij vermoeden dat het materiële Unierecht in omvang en bereik zal toenemen. De EU zal soms een stapje terug doen, al dan niet onder invloed van wisselende politieke stromingen. Zie bijvoorbeeld de recente voorstellen om (voorgenomen) duurzaamheidsregelgeving te beperken of te schrappen.¹⁵ Wij verwachten evenwel dat de langeretermijntrend er een is van nauwere Europese samenwerking en een verdere eenwording

van de interne markt.¹⁶ Dit zal meebrengen dat in massaschadesituaties het toepasselijke juridisch kader regelmatig Unierechtelijk van aard zal zijn. Wij denken ook dat dit zal betekenen dat massaschade steeds vaker grensoverschrijdend of zelfs Uniebreed wordt geleden. Bij gebrek aan specifieke bevoegdheidsregels voor massaschadezaken kan dat leiden tot parallelle procedures over dezelfde massaschade in verschillende lidstaten.¹⁷ De uitkomst daarvan kan zijn dat over *dezelfde* massaschade tegen *dezelfde* gedaagde en met toepassing van groten-deels *hetzelfde* materiële recht parallelle procedures worden gevoerd in verschillende lidstaten. Het zou ook kunnen dat een massaschadeprocedure in de ene lidstaat wel, maar in de andere lidstaat geen doorgang vindt. Over de bevoegdheidsregels in collectieve acties bestaat dan ook discussie.¹⁸

Wij verwachten dat die discussie zal worden voortgezet, met als mogelijke uitkomst een tendens naar de consolidatie van de afwikkeling van Europese massavorderingen. Er zijn diverse voordelen denkbaar van consolidatie van vorderingen over gemeenschappelijke feitelijke en rechtsvragen. Voor alle betrokkenen zullen de kosten van een enkele procedure lager zijn dan de kosten van een groot aantal procedures.¹⁹ Een geconsolideerde procedure kan een meer level playing field tussen de eisende en de gedaagde kant bewerkstelligen, waardoor een schikking wellicht eerder haalbaar is.²⁰ Daarnaast worden tegenstrijdige uitspraken, waaronder mogelijk over de uitleg en toepassing van het Unierecht, voorkomen. Dat is niet alleen in het belang van de rechtszekerheid, maar kan ook bijdragen aan de totstandkoming van een schikking.²¹ Daaraan gerelateerd heeft een geconsolideerde procedure als voordeel dat een en dezelfde rechter de afwikkeling van de gehele massaschade kan overzien. Hierdoor zouden bijvoorbeeld causale verbanden makkelijker kunnen worden aangetoond en kan worden voorkomen dat de gedaagde dezelfde schade meerdere keren moet compenseren. Ook kan de draagkracht van de gedaagde in het

7 Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG.

8 Richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten.

9 Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt en tot wijziging van Richtlijn 84/450/EEG van de Raad, Richtlijnen 97/7/EG, 98/27/EG en 2002/65/EG van het Europees Parlement en de Raad en van Verordening (EG) nr. 2006/2004 van het Europees Parlement en de Raad.

10 Verordening (EU) 2022/2065 van het Europees Parlement en de Raad van 19 oktober 2022 betreffende een eengemaakte markt voor digitale diensten en tot wijziging van Richtlijn 2000/31/EG.

11 Verordening (EU) 2022/1925 van het Europees Parlement en de Raad van 14 september 2022 over betwistbare en eerlijke markten in de digitale sector, en tot wijziging van Richtlijnen (EU) 2019/1937 en (EU) 2020/1828.

12 Richtlijn 98/27/EG van het Europees Parlement en de Raad van 19 mei 1998 betreffende het doen staken van inbreuken in het raam van de bescherming van de consumentenbelangen.

13 Richtlijn 2009/22/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 betreffende het doen staken van inbreuken in het raam van de bescherming van de consumentenbelangen.

14 Richtlijn (EU) 2020/1828 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2020 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG.

15 Zie bijv. www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/23/simplification-council-agrees-position-on-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements-to-boost-eu-competitiveness.

16 Zie bijv. M. Draghi, *The Future of European Competitiveness – A Competitiveness Strategy for Europe*, 2024.

17 De Brussel Ibis-verordening noch de RRV bevat specifieke bevoegdheidsregels voor collectieve acties.

18 Zie recent bijv. Verslag van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad en het Europees Economisch en Sociaal Comité over de toepassing van Verordening (EU) nr. 1215/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (herschikking), 2 juni 2025, COM(2025)268, p. 18-20.

19 Zie bijv. R. Bernstein, *Judicial Economy and Class Actions*, *The Journal of Legal Studies* (7) 1978, afl. 2, p. 349-370; M.G. Faure & L.T. Visscher, Een rechtseconomische visie op collectieve actie, in: M.G. Faure, L.T. Visscher & I.N. Tzankova (red.), *Collectieve acties* (Preadviezen Nederlandse Vereniging voor Burgerlijk Recht 2015), Zutphen: Uitgeverij Paris 2015, p. 11-12.

20 Zie bijv. Faure & Visscher 2015, p. 39. *Handelingen II* 1993/94, nr. 18 p. 1303; *Kamerstukken II* 1991/92, 22486, nr. 3, p. 31 (MvT).

21 Zie over het belang van consistentie in de jurisprudentie voor het bereiken van een collectieve schikking o.a. R.M. Hermans, *To settle or not to settle; that's the question*, in: J. van Bekkum e.a. (red.), *Geschriften vanwege de Vereniging Corporate Litigation 2023-2024* (Serie vanwege het Van der Heijden Instituut nr. 189), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 411-412.

oog worden gehouden – geen van de betrokkenen heeft belang bij insolventie van de schadeveroorzaker.

Tegelijkertijd zien wij diverse voordelen aan de afwikkeling van massaschade in meerdere procedures. Zo zouden verschillende procedures bij verschillende rechters, met andere partijdebatten en bewijsopdrachten, ertoe kunnen leiden dat meer relevante informatie naar boven komt. Daarmee zou een meer accurate prijs van een schikking of schadevergoeding kunnen worden bepaald.²² Verschillende uitspraken zouden ook kunnen bijdragen aan een verdieping van het debat bij de hoogste rechter.²³ Met name in situaties waarin het toepasselijk recht zich nog moet ontwikkelen, kan het voor de afwikkeling van de massaschade nuttig zijn als partijen beschikken over verschillende rechterlijke oordelen.²⁴ Daar komt bij dat het Hof van Justitie van de Europese Unie de uniforme toepassing en uitleg van het Unierecht kan waarborgen, met name door de beantwoording van prejudiciële vragen. Bovendien kan de afwikkeling van dezelfde massaschade in meerdere lidstaten bijdragen aan een gevoel van procedurele rechtvaardigheid als dit betekent dat (een deel van) de massaschade wordt afgewikkeld door een rechter nabij de plaats van de schade of de woonplaats van de gedupeerden.²⁵

In Nederland is dit debat natuurlijk ook verkend. Dat viel uit in het voordeel van geconsolideerde afwikkeling, oftewel: de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie (WAMCA), die massaschadevorderingen zo veel mogelijk in één procedure tracht af te wikkelen.²⁶ De efficiëntie van een enkele procedure en het gemak waarmee daarin een schikking kan worden bereikt, lijken daarbij doorslaggevend te zijn geweest.²⁷ Aangezien Nederland binnen de EU vooroploopt in de ontwikkeling van het collectieve actierecht, zou het ons niet verbazen als ook op EU-niveau naar consolidatie wordt bewogen. Hiervoor zou onder andere het Unierechtelijke bevoegdheidsrecht moeten worden aangepast. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. De gedachte zou evenwel in lijn zijn met ontwikkelingen zoals de verdere eenwording van de interne markt en de oprichting van het *Unified Patent Court* voor octrooizaken.

Het zou daarom zomaar kunnen dat massaschade als gevolg van een inbreuk op het Unierecht in 2050 in ieder geval deels geconsolideerd op EU-niveau wordt afgedaan. De Amerikaanse praktijk van *multidistrict litigation* (MDL) kan inspiratie bieden voor het ontwerp van een consolidatiemechanisme.²⁸ Op grond van 28 U.S. Code § 1407 kan het United States Judicial Panel on Multidistrict Litigation (JPML) civiele procedures over een of meer gemeenschappelijke feitelijke vragen die in verschillende districten aanhangig zijn, verwijzen naar een ander district voor gecoördineerde of geconsolideerde behandeling door één enkele rechter voor de fase tot aan de *trial*. In een bijdrage over het internationaal privaatrecht in collectieve acties verkenden Wallinga, Heikens en Kortmann het idee van een *EU-consolidation panel*, geïnspireerd op het JPML. Zij opperden dat in geval van gelijktijdige grensoverschrijdende collectieve acties in verschillende lidstaten een dergelijk panel de knoop zou kunnen doorhakken over de jurisdictie waarin de procedure moet worden geconsolideerd bij één rechter. Die rechter zou dan bevoegd zijn om de gevolgen vast te stellen voor de gehele (pan-Europese) vertegenwoordigde groep, mogelijk met behulp van rechters uit andere lidstaten die oordelen over ‘lokale’ aspecten van de vordering.²⁹

Als de keuze voor consolidatie wordt gemaakt, ligt het wat ons betreft echter niet voor de hand om de afwikkeling van Uniebreed geleden massaschade naar de nationale rechter van één lidstaat te verwijzen. Wij zouden menen dat een Europese rechter een dergelijke zaak zelf zou kunnen en moeten behandelen. Die Europese rechter zou bijvoorbeeld de vorm kunnen aannemen van een European Union Representative Actions Court (EURAC), als rechter in eerste aanleg binnen het Hof van Justitie van de Europese Unie.³⁰ Voortbordurend op deze suggestie, zou het EURAC kunnen voorzien in een Europese procedure op ‘neutraal’ terrein en met brede toegankelijkheid door onder meer de beschikbaarheid van tolken en vertalers. Kortom, een Europese procedure bij een Europese rechter voor een Europese groep gedupeerden. Afwikkeling door een Europese rechter zou voor partijen ook beter voorspelbaar zijn dan verwijzing naar een nationale rechter. In dat laatste geval blijft het namelijk lang tot op zekere hoogte onvoorspelbaar bij welke nationale rechter de zaak zal ‘landen’. Dat zou in strijd zijn met het voorzienbaarheids criterium, een fundamenteel kernbeginsel van het bevoegdheidsrecht.

Als we het door ons gesuggereerde EURAC verder inkleuren, rijst de vraag hoe een procedure bij een dergelijke Europese massaschaderechter eruit zou zien. Wij kunnen ons voorstel-

22 Zie over deze notie bijv. United States Court of Appeals, Seventh Circuit 2 mei 2002, In re Bridgestone/Firestone, Inc., 288 F.3d 1012, p. 1020: ‘Once a series of decisions or settlements has produced an accurate evaluation of a subset of the claims (...) the others in that subset can be settled or resolved at an established price.’

23 Hof Arnhem-Leeuwarden 20 februari 2024, ECLI:NL:GHARL:2024:1233, r.o. 7.8.

24 Zie bijv. de opmerking van Buytaert over de Fortis-zaak in T. Kluwen, Collectief schikken. Verslag van de eerste bijeenkomst van de Vereniging voor Massaschade en Collectieve Actie, TCR 2024, afl. 4, p. 158; A. Hammerstein, annotatie bij Hof Arnhem-Leeuwarden 20 februari 2024, ECLI:NL:GHARL:2024:1233, JBP 2024, afl. 3, p. 531.

25 Vgl. Kamerstukken II 2016/17, 34608, nr. 3, p. 44 (MvT).

26 Zie o.a. de regeling van art. 1018c en 1018d Rv, de uitbreiding van het gezag van gewijsde o.g.v. art. 1018f en 1018k Rv en art. 1018flid 4 Rv.

27 Kamerstukken II 2016/17, 34608, nr. 3, p. 1, 40 en 42; Kamerstukken II 2017/18, 34608, nr. 6, p. 2-3, 7 en 19-20; Kamerstukken II 2017/18, 34608, nr. 9, p. 1.

28 Zie eerder al o.a. H. van Lith, The Dutch Collective Settlements Act and Private International Law (WODC Rapport nr. 1817), Den Haag: WODC 2010, p. 59 en 123; M.W. Wallinga, T. Heikens & J.S. Kortmann, Internationaal privaatrechtelijke aspecten van collectieve acties in de financiële sector, in: N. Boomsma & S. Timmerman (red.), Collectieve acties in de financiële sector, Zutphen: Paris 2024, p. 318-319.

29 Wallinga, Heikens & Kortmann 2024, p. 317-318.

30 Zie ook de suggesties van Dudok van Heel en Roth in J.M. Niemczyk & A. Gayibli, Complex Mass Claims: Insights from Judges across Europe, Mass Claims Journal 2021, afl. 1, p. 48.

len dat als het EURAC zou besluiten om de afwikkeling van een bepaalde massaschade naar zich toe te trekken, aan de eisende kant een hoofdeiser of een groepje eisers wordt benoemd die de belangen van de gedupeerden behartigen (zoals een *Plaintiffs' Steering Committee* dit in Amerikaanse MDL's placht te doen). Vervolgens zou het EURAC in overleg met partijen kunnen nagaan wat de springende punten zijn waarop moet worden besloten om de massaschade te kunnen afwickelen. Voor zover die punten zijn gelegen in de vaststelling van feiten of de uitleg of toepassing van het Unierecht, zou het EURAC hierover na partijdebat een oordeel kunnen vellen. Dat zou op collectief niveau kunnen, maar ook door enkele proefprocedures te faciliteren – zoals de zogenaamde *bellwether trials* in Amerikaanse MDL's.³¹ Afhankelijk van de uitkomst hiervan, zouden partijen een schikking kunnen treffen (al dan niet op opt-outbasis) of zouden eisers kunnen besluiten de procedures te staken. Alternatief is dat wordt doorgeprocedeerd in de lidstaten op de gemeenschappelijke basis van de oordelen van het EURAC.

Een EURAC als Europese massaschaderechter is slechts één van vele consolidatiemogelijkheden. Hieraan zitten bovendien de nodige haken en ogen. Onder meer de volgende vragen komen op: Hoe zou het EURAC feiten moeten vaststellen? In hoeverre kan in een concrete zaak het Unierecht worden geabstraheerd van nationaal recht? Welke zaken lenen zich in de praktijk voor behandeling door het EURAC? Hoe kan worden voorkomen dat de procedure te complex wordt? Dit soort vragen zijn waarschijnlijk niet onoverkomelijk, maar minder ingrijpende consolidatievormen roepen mogelijk minder vragen op. Hoe de Europese consolidatie van massaschadevorderingen eruit zal zien, weten wij niet. Dát consolidatie zal plaatsvinden, ligt volgens ons wel in de lijn der verwachting.

3 De afwikkeling van massaschade via ADR (met AI)

Veel juridische geschillen worden buiten de overheidsrechter om beëindigd. Naar buitengerechtelijke geschilbeslechting wordt vaak verwezen met de Engelse term *Alternative Dispute Resolution* (ADR). In Nederland zijn mediation, arbitrage, bindend advies en onderhandelingen tussen partijen de meest voorkomende vormen van ADR.³² Deze ADR-mechanismen kunnen ook worden toegepast bij de afwikkeling van massaschade.

Massaschade wordt in Nederland regelmatig geschikt in directe, bilaterale onderhandelingen tussen partijen. Buitengerechtelijke afwikkeling van massaschade met behulp van een neutrale derde komt minder vaak voor. In de literatuur is regelma-

tig betoogd dat art. 3:305a (oud) BW in arbitrage kan worden toegepast, maar wij zijn niet bekend met voorbeelden hiervan.³³ Toepassing van art. 3:305a BW zoals aangepast met de WAMCA lijkt ons zonder wettelijke voorziening daartoe niet mogelijk in arbitrage, met name omdat de noodzakelijke bepalingen van titel 14A van Boek 3 Rv daarin niet kunnen worden toegepast.³⁴ Wij zijn ook niet bekend met andere vormen van afwikkeling van massaschade via arbitrage, zoals door bundeling van schadevorderingen via cessies. Wat betreft bindend-adviesprocedures kan bij bijvoorbeeld het Kifid en de Geschillencommissie alleen individueel worden geklaagd.³⁵ Wel kunnen dit soort instanties in geval van 'clusters van soortgelijke klachten' een aantal zaken als voorbeeldzaken behandelen, waarin richtinggevende uitspraken kunnen worden gedaan.³⁶ Ook worden er soms ad hoc ADR-instanties opgericht om gevallen van massaschade op te lossen. Die instanties kunnen bemiddelen (zoals het Instituut Asbestslachtoffers) of beslissen (zoals de Stichting Beheer & Toezicht inzake seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk).³⁷ In de praktijk worden evenwel niet op grote schaal ad hoc ADR-instanties opgericht voor de afwikkeling van massaschade. Mediation komt naar onze indruk vaker voor, bijvoorbeeld in de aanloop naar een Wet collectieve afwikkeling massaschade (WCAM)-procedure. Het gebruik van ADR in de afwikkeling van massaschade lijkt hoe dan ook beperkt. Wij denken dat dit in 2050 anders zal zijn.

Wij zien een aantal ontwikkelingen dat ertoe kan leiden dat massaschade in 2050 vaker via ADR wordt afgewikkeld. Het zou ons niet verbazen als partijen op zoek gaan naar alternatie-

31 M.J. Whitney, *Bellwether Trials in MDL Proceedings*, Federal Judicial Center and Judicial Panel on Multidistrict Litigation, 2019.

32 Zie bijv. E. Bauw & J. Roos, De rechter in civiele handelszaken in het domein van conflictoplossing: een nulmeting, in: M. Dubelaar e.a. (red.), *Conflictoplossing: het domein van rechters? Een vergelijkende studie naar rechterlijke en alternatieve conflictoplossing in verschillende rechtsgebieden*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 111-119.

33 Zie bijv. H.J. Snijders, *Nederlands arbitragerecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 136-137; Frenk 1994, p. 95; B. van Zelst & T.P. ten Brink, *Collectieve actie en arbitrage in Nederland*, TvA 2019, afl. 2, p. 12-14; G.J. Meijer, *Overeenkomst tot arbitrage. Bezien in het licht van het bewijsvoorschrift van artikel 1021 Rv* (diss. Rotterdam; Burgerlijk Proces & Praktijk nr. 13), Deventer: Kluwer 2011, p. 699-700; K.J. Krzeminski, *Arbitrage in het kader van collectieve acties en massaclaims*, in: C.J.M. Klaassen, G.J. Meijer & C.L. Schleijsen (red.), *Going Dutch: ADR in Nederland*, in het bijzonder bij het NAI, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 173-175; W. van Baren, *Collectieve acties en arbitrage*, in: P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt, F.E. Vermeulen & B.T.M. van der Wiel (red.), *Middelen voor Meijer*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013, p. 30-32.

34 E.R. Meerdink, T.D.A. Kluwen & D.J. van Hoogstraten, *Het ADR-beding als class action waiver in b2c algemene voorwaarden?*, NTBR 2025, afl. 5, p. 188.

35 Art. 3 lid 4 Kifid Reglement (versie 1 april 2024) bepaalt expliciet dat een collectieve actie niet mogelijk is. Zie ook A. Sikkema-Lenaerts, *Particuliere beleggingsgeschillen bij Kifid*. Bezien vanuit de fundamentele beginselen van behoorlijk procesrecht (diss. Nijmegen; Onderneming en Recht nr. 138), Deventer: Wolters Kluwer 2023, p. 31 en 506; A.N.A.G. de Boer, *Beslechting van consumentengeschillen naar Nederlands recht* (Serie Consument en Recht nr. 6), Deventer: Kluwer 1990, p. 33. Uit de inrichting van de procedure bij de Geschillencommissie, zoals die volgt uit het Reglement Geschillencommissie Algemeen (versie 1 januari 2025), blijkt dat een collectieve procedure niet mogelijk is. Er zijn ons ook geen collectieve procedures bij de Geschillencommissie bekend.

36 Sikkema-Lenaerts 2023, p. 51-52.

37 R.M. Hermans, *Collectief herstel*, in: C.C.J.H. Bijleveld e.a. (red.), *Nederlandse encyclopedie Empirical Legal Studies*, Den Haag: Boom juridisch 2020, p. 425-428.

ven voor de huidige manieren voor de afwikkeling van massaschade. Het is namelijk nog maar de vraag of de huidige manieren kunnen voorzien in de gewenste efficiënte en effectieve afwikkeling van massaschade. Er lijkt bijvoorbeeld weinig interesse in collectieve opt-uitschikkingen: de laatste verbindend-verklaring van een WCAM-schikking is alweer zeven jaar geleden.³⁸ De WAMCA-schikkingsregeling van art. 1018h Rv is zelfs nog helemaal niet gebruikt. Er is wel een groot aantal collectieve acties aanhangig, maar deze procedures duren al snel vele jaren.³⁹ Dat geldt niet alleen voor WAMCA-procedures, maar ook voor procedures op de voet van art. 3:305a (oud) BW. Daar komt bij dat de schade in een collectieve schadevergoedingsactie slechts op groepsniveau kan worden vastgesteld.⁴⁰ Dat kan ertoe leiden dat gedupeerden te veel of juist te weinig schadevergoeding ontvangen – beide uitkomsten lijken ons onwenselijk. De gerechtelijke afdoening van grote aantallen individuele vorderingen biedt ook geen aantrekkelijke route. De *competition follow-on*-procedures op basis van cessies lopen ook niet bepaald snel.⁴¹ En als een groot aantal gedupeerden zelf een vordering instelt, al dan niet door middel van subjectieve cumulatie, dreigt het ‘gerechtelijke apparaat’ vast te lopen.⁴²

Een ADR-procedure zou een aantal nadelen van de huidige manieren van de afwikkeling van massaschade kunnen wegnemen en daarom een aantrekkelijk alternatief kunnen bieden. Zo kan ADR een relatief eenvoudige en korte procedure op tegenspraak verschaffen, onder meer vanwege beperkte beroepsmogelijkheden, ruime beschikbaarheid van geschilbeslechters en korte beslissingstermijnen.⁴³ Er bestaat dan ook kritiek op de onmogelijkheid voor collectief procederen bij de gevestigde ADR-instanties.⁴⁴ De Nederlandse en de Uniewetgever stimuleren consistent zowel de afwikkeling van massa-

schade⁴⁵ als het gebruik van ADR.⁴⁶ Het zou dus niet als een verrassing komen als de wetgever de afwikkeling van massaschade via ADR in het bijzonder zou faciliteren.

Zelfs als een collectieve schadeactie bij ADR-instanties onmogelijk blijft, zou het in 2050 aantrekkelijker kunnen zijn om massaschadevorderingen via ADR af te doen. Niet via een collectieve procedure, maar door individuele afwikkeling van individuele vorderingen met behulp van AI. In ADR zal eerder en meer ruimte bestaan voor het gebruik van AI dan in de overheidsrechtspraak. Juist in massaschadezaken zal die ruimte kunnen worden benut, omdat AI in dit soort zaken goed kan worden gebruikt om de geschilbeslechter te ondersteunen in het beslissen op individuele vorderingen, of deze taak zelfs deels uit handen te nemen.⁴⁷ In massaschadezaken gaat het in de regel om een groot aantal vergelijkbare vorderingen. In een AI-ondersteunde massaschadezaak zou het AI-model bijvoorbeeld eerst alle vorderingen kunnen onderverdelen in categorieën van zaken met (bijna) hetzelfde feitencomplex. Binnen elke categorie zou een menselijke geschilbeslechter vervolgens een aantal vorderingen kunnen afdoen. Aan de hand van die voorbeeldzaken zou het model de resterende vorderingen op de individuele merites kunnen beoordelen. Tegen dat oordeel zou nog een beroepsmogelijkheid bij een menselijke geschilbeslechter open kunnen staan. Op die manier kan een groot aantal schadevorderingen worden afgedaan zonder dat hoeft te worden geabstraheerd van de individuele omstandigheden die van belang zijn voor de beoordeling van die vorderingen. Daarmee zou met het gebruik van AI kunnen worden voorzien in de efficiënte én effectieve afwikkeling van massaschade die anno 2025 moeilijk lijkt te kunnen worden bereikt.

Wij geven toe dat dit nu nog utopisch – of, voor de dagbesteding van sommige advocaten en rechters, dystopisch – klinkt. Het lijkt ons evenwel waarschijnlijk dat de afwikkeling van massaschade zich steeds beter zal lenen voor de toepassing van AI. Zo zullen gedragingen die leiden tot massaschade in 2050 nog vaker dan nu digitaal plaatsvinden – denk bijvoorbeeld aan oneerlijke handelspraktijken in smartphoneapps of on-

38 Hof Amsterdam 13 juli 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:2422 (Fortis/Agas).

39 Zie o.a. J. Breukink, Evaluatie van de WAMCA. Verslag van de tweede bijeenkomst van de Vereniging voor Massaschade en Collectieve Actie, TCR 2025, afl. 2, p. 88; I.N. Tzankova & L. Meinen, Arbitration v. Judicial Adjudication of Mass Claims: An Assessment of Dispute Resolution in the Global Market, in: C.J.M. Klaassen e.a. (red.), Arbitration in the Netherlands, in particular NAI arbitration (Onderneming en Recht nr. 158), Deventer: Wolters Kluwer 2025, p. 189-191.

40 Zie hierover recent D.L. Barbiers, Beoordeling en afwikkeling van schade door de rechter in collectieve actie (diss. Nijmegen), Deventer: Wolters Kluwer 2025.

41 Zie in het uitsprakenregister op www.rechtspraak.nl bijv. het verloop van de procedures in Trucks, Air Cargo en Elevators.

42 Hof Arnhem-Leeuwarden 17 december 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:10717, r.o. 7.3. Zie ook K. de Waal & F. van der Hoek, Decennia denken over Dexia, NJB 2022, afl. 23, p. 1836-1843 en J. Vranken, De afwikkeling van massaschade door de rechter lijkt onbegonnen werk, NJB 2020, afl. 41, p. 3142-3151.

43 Gezien de grote belangen bij de afwikkeling van massaschade zouden wij overigens geen voorstander zijn van een volledige beperking van beroepsmogelijkheden, maar dit is uiteindelijk aan partijen.

44 Zie bijv. t.a.v. het Kifid: Sikkema-Lenaerts 2023, p. 51.

45 T.a.v. de Nederlandse wetgever zie o.a. de WCAM (Stb. 2005, 340) en de WAMCA (Stb. 2019, 130). T.a.v. de Uniewetgever zie o.a. de RRV.

46 T.a.v. de Nederlandse wetgever zie bijv. Kamerstukken II 2023/24, 36410 VI, nr. 2, p. 46; E. Bauw, C.C. de Kluiver, M.A. Simon Thomas & W. van der Woude, Rechtstatelijke waarborging van buitengerechtelijke geschiloplossing, Den Haag: Boom juridisch 2018, p. 18; L.M. Coenraad & P. Ingelse, Afscheid van de klassieke procedure? (Preadvies voor de Nederlandse Juristenvereniging 2017), Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 28 e.v.; Bauw & Roos 2021, p. 117-119. T.a.v. de Uniewetgever zie bijv. overwegingen 5, 7 en 15 bij de Richtlijn ADR consumenten (2013/11/EU), overweging 48 bij de Kartelschaderichtlijn (2014/104/EU) en overwegingen 59 en 60 bij en art. 21 van de DSA (Verordening (EU) 2022/2065).

47 Zie hierover o.a. ook P.N. Salib, Artificially Intelligent Class Actions, Texas Law Review (100) 2022, afl. 3, p. 519-575; O. Ben-Shahar, Personalized Class Actions, Texas Law Review Online (100) 2022, p. 162-171; J. Croft, Technology Takes Class-Action Lawsuits out of the Slow Lane, Financial Times 13 september 2024, online, www.ft.com/content/8a3fcd2-f70f-4764-8669-aaaa4164eeec.

rechtmatig gedrag in de metaverse.⁴⁸ De schade van gedupeerden zal daarbij ook nog vaker digitaal worden geleden of traceerbaar zijn, zoals aankopen via een beleggersapp in geval van koersschade. Daardoor zal de beoordeling van massaschadevorderingen in 2050 nog meer dan nu de beoordeling van gegevens in een digitaal format behelzen. AI-modellen zijn en zullen daarvoor uitermate geschikt zijn. En waar de onderliggende gegevens in 2050 misschien niet volledig digitaal zullen zijn, zoals bij letselschade, zal AI deze wellicht kunnen digitaliseren of zo ver ontwikkeld zijn dat dit niet eens nodig is voor de beoordeling.

De benodigde instemming van de gedaagde zou een hobbel kunnen zijn voor het gebruik van ADR, en daarmee de toepassing van AI, in massaschadezaken. Het zou echter zomaar kunnen dat bedrijven, veelal gedaagden in collectieve schadevergoedingsacties, een beweging naar ADR maken. Een laatste mogelijke ontwikkeling die de afwikkeling van massaschade via ADR in de hand kan werken, is namelijk het gebruik van *class action waivers*. In de VS vormt de *class action* het geijkte middel voor de afwikkeling van massaschade. Onder meer om een collectieve schadevergoedingsactie te voorkomen, komen bedrijven in de VS regelmatig een class action waiver overeen met hun klanten. Dit heeft meestal tot gevolg dat een vordering uit hoofde van de overeenkomst tussen het bedrijf en de klant alleen in arbitrage kan worden ingesteld en dat in die arbitrage geen collectieve actie kan plaatsvinden.⁴⁹ Class action waivers zijn onderwerp van verhit debat in de Amerikaanse politiek en de rechtsgeleerde literatuur. Vooralsnog staat het Hooggerechtshof dit soort bepalingen in principe toe, ook in b2c-verhoudingen en arbeidsovereenkomsten.⁵⁰ Als gevolg hiervan zijn geschilbeslechtsingsclausules die individuele arbitrage voorschrijven alomtegenwoordig.⁵¹ Individuen maken vervolgens relatief weinig gebruik van de arbitragemogelijkheid.⁵² Wel komt het steeds vaker voor dat er gecoördineerd

door of namens een groot aantal personen individuele arbitrage wordt ingesteld, zogenaamde *mass arbitration*.⁵³

Ook in Nederland zou een ADR-beding een collectieve schadevergoedingsactie bij de burgerlijke rechter kunnen voorkomen. Wij zien weinig bezwaren als ADR-bedingen in b2b-verhoudingen een dergelijk effect hebben. Uit het centraal register voor collectieve vorderingen maken wij echter op dat de meeste collectieve schadevergoedingsacties worden ingesteld ten behoeve van consumenten. Gezien de bescherming die consumenten onder Nederlands en Unierecht genieten, is er in Nederland anders dan in de VS slechts beperkt ruimte voor ADR-bedingen als class action waivers in b2c-verhoudingen.⁵⁴ Als de procedure waarin het ADR-beding voorziet de consument voldoende voordelen biedt ten opzichte van belangenbehartiging in een collectieve schadevergoedingsactie (bijvoorbeeld door het gebruik van AI!), sluiten wij evenwel niet uit dat een ADR-beding ook in b2c-verhoudingen kan zijn toegestaan en de mogelijkheid van een collectieve schadevergoedingsactie bij de burgerlijke rechter blokkeert.⁵⁵

4 Conclusie

In deze bijdrage schetsten wij twee mogelijke ontwikkelingen die de civielrechtelijke afwikkeling van massaschade in 2050 zouden kunnen kenmerken. Als eerste zetten wij ons vermoeden uiteen dat massaschadevorderingen namens een groep van pan-Europese gedupeerden zich niet langer als een lappendeken over het continent zullen ontvouwen, maar dat deze vorderingen op de een of andere manier zullen worden geconsolideerd. Als tweede lichtten wij toe waarom wij een grotere rol van ADR in de afwikkeling van massaschade verwachten. Door collectieve ADR-procedures mogelijk te maken of door de ontwikkeling van AI-toepassingen zou ADR een aantrekkelijk alternatief kunnen bieden voor de vaak nogal omslachtige gerechtelijke procedures die de huidige civielrechtelijke afwikkeling van massaschade tekenen.

Tot slot: mogelijk zijn wij te optimistisch en overschatten wij de snelheid van de door ons beschreven ontwikkelingen. Misschien moeten wij onze verwachtingen bijstellen en slechts de hoop uitspreken dat de bekende competition follow-on-zaken in 2050 zijn afgerond. Een omslag in de afwikkeling van massaschade kost mogelijk meer tijd. Rome is ook niet in één

48 Zie in dit kader ook recente wet- en regelgeving die digitale diensten en producten normeren, zoals Richtlijn (EU) 2024/2853 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2024 inzake aansprakelijkheid voor gebrekkige producten en tot intrekking van Richtlijn 85/374/EEG van de Raad en Verordening (EU) 2024/1689 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 tot vaststelling van geharmoniseerde regels betreffende artificiële intelligentie en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 300/2008, (EU) nr. 167/2013, (EU) nr. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 en (EU) 2019/2144, en de Richtlijnen 2014/90/EU, (EU) 2016/797 en (EU) 2020/1828.

49 Meerdink, Kluwen & Van Hoogstraten 2025, p. 187-188.

50 Meerdink, Kluwen & Van Hoogstraten 2025, p. 187-188. Zie ook W.B. Rubenstein, Newberg and Rubenstein on Class Actions, § 6:67 (6th ed.), online, bijgewerkt in juni 2025.

51 J.M. Glover, Mass Arbitration, Stanford Law Review (74) 2022, afl. 6, p. 1303.

52 Glover 2022, p. 1305.

53 A.B. Nissensohn, Mass Arbitration 2.0, Washington and Lee Law Review (79) 2022, afl. 3, p. 1247 e.v.; Glover 2022, p. 1322-1324. In reactie hierop hebben arbitrage-instituten speciale regels voor mass arbitration opgesteld. Zie bijv. de Mass Arbitration Procedures and Guidelines van JAMS (www.jamsadr.com/mass-arbitration-procedures) en de Mass Arbitration Supplementary Rules van AAA (www.adr.org/media/ofkbtz2/mass-arbitration-supplementary-rules.pdf).

54 Zie art. 6:233 sub a jo. art. 6:236 sub n BW en sub q van de bijlage ('blauwe lijst') bij Richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten.

55 Meerdink, Kluwen & Van Hoogstraten 2025, p. 186-197. Zie over class action waivers ook W. Vandenbussche, Moeten ook wij beducht zijn voor 'class action waivers' in de overeenkomsten die wij aangaan?, NTBR 2021, afl. 25, p. 195-199.

dag gebouwd. Het amfitheater in Fidenae was dat waarschijnlijk wel.